

VASILE FRIL
(Timișoara)

TERMINOLOGIA CORPULUI OMENESC ÎN DIALECTUL MEGLENOROMÂN. *CAPUL*

Cercetarea de față face parte dintr-un studiu mai amplu dedicat terminologiei corpului omenesc în dialectul meglenoromân. Materialul excerptat are la bază ALDM, realizat de Petar Atanasov; MRSA al cercetătoarei germane Beate Wild, precum și ALR I și ALR II. Se adaugă la acestea Weigand 1892; Papahagi 1902; Capidan 1935 și Candrea 1927, 1928, 1934, 1937.

Pentru ALDM, Petar Atanasov a anchetat toate cele apte localități meglenoromâne, în ordinea numărului de anchetă: 1. Um (singura aflată azi în Republica Macedonia), 2. Liumnița, 3. Cupa, 4. Oștii, 5. Birislav, 6. Lunjiu, 7. Țârșareca (toate în Grecia)¹. Localitățile anchetate de Beate Wild poartă pe hartă următoarele numere: 1. Liumnița, 2. Cupa, 3. Țârșareca, 4. Oștii, 5. Birislav, 6. Lunjini, 7. Huma, la care se adaugă localitatea aromânească Livezi, notat cu numărul de ordine 8. Menționăm și G. Weigand (1892), și Pericle Papahagi (1902), în anchetele lor, au avut în vedere și localitatea Livezi, care se presupune că ar fi exercitat o anumită influență asupra graiului din Țârșareca, în apropierea căreia se află.

Pentru ALR I au fost anchetate doar două localități: Liumnița, cu numărul de ordine 012, și Țârșareca, 013. Pentru ALR II a fost anchetat o singură localitate, tot Liumnița, punctul 012. Ancheta a fost făcută de Th. Capidan.

Deși sunt pomeniți mai întâi de grecul B. Nikolaidēs (1852), apoi de I. G. v. Hahn (1867) și de Const. Jireček (1875), adevăratul lor

¹ În Nânta (Nânti) nu mai sunt meglenoromâni bătăiești, ci numai câteva familii venite din Birislav și Lunjiu. Locuitorii din Um s-au mutat și ei în orașul Gevgelija, dar satul s-a refăcut în ultimii 20 de ani, fiind locuit însă numai în timpul verii (ALDM, p. VII).

descoperitor este considerat G. Weigand, care public primul studiu tiinific despre ei (1892). În prefa a (*Vorwort*) studiului s u, Weigand ne informeaz c anchetele f cute la meglenoromâni au durat 16 s p t mâni (între 30 aprilie 1889 i 9 septembrie 1890), a adar, s-au împlinit, de curând, 120 de ani de la ultima anchet efectuat de Weigand la meglenoromâni. Studiului de mai sus, Weigand îi mai adaug unul de mai mic întindere (1898).

Dup Weigand i-a studiat un elev al acestuia, Pericle Papahagi, care public dou lucr ri importante, în 1900 i 1902.

Cea mai ampl i mai valoroas monografie, în trei volume, asupra dialectului lor ne-a l sat-o îns Theodor Capidan (1925, 1926 i 1935).

De ei s-a mai ocupat I.-A. Candrea, care a f cut anchete la meglenoromânii stabili i în România. Rodul acestor cercet ri îl constituie contribu iile publicate în GS între 1924 i 1937.

Relativ recent i-a studiat Petar Atanasov, care ne-a d ruit, în afara atlasului men ionat, o monografie excelent asupra stadiului actual al dialectului meglenoromân (2002, cu o variant anterioar în limba francez , ap rut în 1990).

Este un lucru ast zi arhicunoscut c în cadrul vocabularului exist unele cuvinte care apar în unor anumite câmpuri semantice mai pu în sau deloc supuse influen ei timpului i spa iului, cum ar fi numerele, apoi terminologia de înrudire i cea care desemneaz p r i ale corpului. Dup cum afirm A. Zauner (1902, p. 5), numele p r ilor corpului constituie, în ansamblu, concepte i mai strict delimitate chiar i decât denumirile privitoare la rela iile de rudenie, deoarece rude pe linie ascendent are fiecare individ, dar nu oricine trebuie s aib neap rat un frate, un fiu, pentru a nu mai vorbi de rela iile colaterale de tipul *cumnat*, în timp ce p r ile corpului se g sesc la fiecare om dispuse în acela i fel (excluzând persoanele care au suferit amput ri sau care au malforma ii congenitale). A a se explic faptul c termenii care denumesc aceste noiuni se caracterizeaz printr-o durabilitate i mai mare, chiar i în compara ie cu cei care denumesc rela ii de rudenie. Lucrul acesta e dovedit de situa ia termenilor respectivi în limbile romanice (vezi Zauner 1902) în care cuvintele

latine ti au fost pstrate cu destul de mare tenacitate, fapt certificat i de limba român (vezi Pu cariu 1940, p. 193; cf. i Felecan 2005) i de dialectele ei².

Cu toate acestea, i în terminologia corpului omenesc s-au petrecut modific ri nu numai de natur fonetic , ci i de natur semantic de la latin în limbile romanice, unele modific ri reflectate i de limba român i de ramifica iile ei teritoriale. Printre cauzele care au determinat aceste schimb ri, A. Zauner (*lucr. cit.*) men iona: confundarea p rilor corpului, în special a celor care se afl foarte aproape una de alta (de ex. *falc* i *obraz*, în megl. i *fa* ; *gean* , *sprâncean* i *pleoap*) sau a celor care au asem n ri exterioare i care îi pot schimba numele între ele (de ex. *palm* pentru *talp*), metaforele, expresiile plastice (de ex. *rotul* sau *uvul*) sau pentru p ri ale corpului care reclam decen sau un sentiment de ru ine, deform ri în limbajul copiilor etc. Alte schimb ri pot fi datorate trecerilor care se pot face de la terminologia unor p ri ale corpului animalelor i p s rilor la cea a corpului omenesc, împrumuturilor i calcurilor lingvistice, în special în cazul vorbitorilor bilingvi, cum este, de fapt, i situa ia pe care o discut m aici, cea a meglenoromânilor (Fr îl 2002, p. 214–215).

CAP: lat. CAPUT a fost continuat de toate dialectele române ti (dr. *cap*; *capete*, ar. *cap*; *capite*, ir. *câp*; *câpure*, megl. *cap*; *capiti*) cu semnifica ia ‘partea superioar a corpului omenesc (anterioar la animale), mai mult sau mai pu în sferic , legat prin gât de restul corpului (cf. glav , c p ân , în glum i în batjocur : bostan, dovleac, oal etc.); const din dou p ri: cea de sus i dinapoi format din craniu (cf. hârc , east , sc fârlie, tidv) i cea dinainte numit fa ’³.

ALDM, h. 1 CAP ‘tête’ a înregistrat în toate cele 7 puncte anchetate: *cap*; *capiti*. Capidan 1935, p. 58, s.v., *cap*; *capiti*, în afara sensului general ‘cap’ îl adaug i pe cel de ‘ef, c petenie’: *Noi im*

² Pentru dialectul istoromân, vezi Fr îl 2002.

³ Pentru situa ia din româna literar , vezi Felecan 2005, p. 20 i urm., iar pentru istoromân , Fr îl 2002, p. 215–216; pentru limbile romanice, vezi Zauner 1902, p. 19–21.

capitli la c tun, iar Candrea i pe cel de ‘cap t’ i ‘c p ân’: *cap di eap*, *cap di a* ‘c p ân de ceap, ~ de usturoi’. Beate Wild (MRSA, h. 146), îl înregistrează în sintagmele *kap got* sau *got kap* ‘kahl’ (= chel) în punctele 1, 3, 4, 5, 6, 7 i 8. Papahagi 1902, II, p. 196, s.v. *cap*, pl. *capiti* indică sensurile ‘cap’ i ‘ef’.

Derivate de la *cap* sunt *c ptšoc* (< *cap* + suf. *-tšoc*) i *c ptšuc* (< *cap* + suf. *-tšuc*) (Capidan 1935, s.v. *cap*).

CRE TET: lat. VERTEX, -ICE, având sensurile germ. ‘Scheitel’, ‘Gipfel’, continuat de unele dialecte romanice (vezi REW 9250), nu a lăsat urme în niciunul din dialectele românești.

Pentru noiunea CRE TETUL (capului) ‘somet de tete’, ALDM, h. 2 a notat din punctele 1, 3, 4, 5, 6 *vr ū di cap*, din punctul 2 *vrâŭ di cap* (< bg. *vr h*). În punctul 1, alături de *vr ū di cap* s-a înregistrat și diminutivul *vr ulí u* [art.] *di cap* (< *vr ul* + suf. *-i*), iar din pct. 7: *vr ca* (< bg. *vr ka*) *di cap*. *Vr u di cap* ‘crețelul capului’ a înregistrat și Papahagi 1902, II, p. 265.

ALR I, h. 5 a notat din pct. 012: *vrau* [art.] *de cap*; *vraur di cap*, iar din 013 *vr ca di cap*; *vr k di cap*.

Sintagma *vârhu de câp*, similară cu cea din unele graiuri meglenoromâne, a fost notată ca fiind uzuală atât în graiurile istroromâne de sud, cât și la Jeji⁴ de Kovačec 1998, p. 211.

CREIER: lat. CEREBELLUM (> dr. *creier*, ar. *criel*, megl. *crieľ*) nu s-a păstrat în istroromână, unde a fost înlocuit de un termen slav: *mojleani*.

După datele din ALDM, h. 3 CREIERI ‘cerveau’, *crii ľ* a fost dat ca singur r spus în pct. 6 Lunŭi, iar ca al doilea r spus în punctele 1, 2, 4 i 5. Un alt termen sinonim pentru ‘creier’, tot de ori-

⁴ Pentru aceea și noiunea, S. Pop, în ALR I, h. 5, a notat de la istroromânii de la sud de Uka *tima de cŭap* (< cr. ikavian *tima* ‘idem’), iar din Jeji n, diminutivul *timenica* (< cr. *timenica*).

gine latină, este *medulla*, devenit în megl. *míduy* (punctele 2, 4), *m duy* (pct. 3), ca prim r spuns. În sfârșit, un alt sinonim pentru ‘creier’ este *mózuc* (< mac. *mozok* ‘idem’), înregistrat ca singur r spuns în pct. 7, iar, în punctele 1 și 5, ca prim r spuns, al turi de *crij t*. De notat că mac. *mozok* ‘creier’ are și sensul de ‘măduvă’, iar, figurat, și de ‘minte, inteligent’.

ALR I, h. 13 CREIERI, a notat de la Liumni a (pct. 012) *meduy*, iar de la Cârnăreca (pct. 013): *m zuc*.

Capidan 1935, p. 81, s.v. *criet*, s.m. menționează sensurile ‘minte, gând, judecată’, la derivatul *ncrietat*, adj. ‘cuminte, inteligent, în elept’, iar la *crietat*, -, respectiv, *crietat*, s.n. ‘în elept’.

Criet, cu varianta *criel*, precum și derivatul *cri(i)elat* ‘în elept, cuminte, de tept’, apar și în *Glosarul* lui Candrea cu sensul ‘creier, minte’: *dusi n crijel* (și aduse aminte). Înaintea lui Candrea și a lui Capidan, termenul a fost notat de G. Weigand (1892, p. 8): *krieØ* și de Papahagi 1902, II cu aceleași sensuri.

Derivat de la *criel* este adj. *crielat* (în vorbirea allegro *criilat*) ‘în elept, cuminte’ (Papahagi 1902, II, p. 205).

EAST : lat. TESTA, care, printre altele, avea și în alesul de ‘carapace, est al broaștei estoase’, ‘eastă a capului, craniu’, este continuat doar de dr. *east* cu semnificația ‘cutie craniană, scârție, hârc’, p. ext. cap’ și ‘carapace’. Cu sensul de ‘est’, ‘vas de lut pentru copt’, lat. TESTUM s-a păstrat și în dialectele aromâne și meglenoromâne.

Pentru dr. ‘east’, ALDM, h. 4 EAST ‘voște de crâne’, a înregistrat următorii termeni: 1. *timb*, *timbi* (< lat. *templa* – Capidan 1935, p. 244) în punctele 1, 2, 3; 2. *leaic*; *lêaiîi* (punctele 1 și 4), *lêajc di cap* (pct. 7), *lejc*; *lej* (< mac. *lejka* ‘ticv’); 3. *ic*; *i îi di cap* (punctele 2 și 5) (< mac. *inka* ‘pâlnie’). Ultimul termen a fost notat și de ALR I, h. 7, în sintagmele: *ic gual*; *in* (pct. 012) și *ic di cap*; *iki di cap* (pct. 013). Cu sensul de ‘pâlnie’, *inc*, s.f., a fost notat și de Capidan 1935, p. 156, dar și fig. ‘cap, capăt’: *di art inc* (cap prost, cap sec). Tot Capidan 1935, p. 168 a înregistrat și termenul *lejc*, s.f., cu varianta *lêajc*, având sensurile ‘tigv’

i ‘c p ân’. Ca etimoane, pentru *inc* și *leic*, lingvistul aromân indică bg. *inka*, respectiv bg. *lejka*⁵. Numai cu sensul un ‘fel de tîgv, cu gâtul lung’, sinonim cu ar. *curcubet*, *leşc* este notat și de Papahagi 1902, p. 223.

TÂMPL : lat. TEMPULA (> TEMPLA) > dr. *tâmpl* (i în sintagma *tâmpla capului*), denumind ‘fiecare dintre cele două părți laterale ale capului, cuprins între ochi, urechi, frunte și obraz; (regional) moalele capului, moalele frunții, moițe, ochi mort, ochi orb, timpuri’⁶ se spunea că nu s-a păstrat în niciunul dintre dialectele românești sud-dunărene. Termenul trebuie să fi existat cândva și în istroromân sub forma *timpla*, de unde a fost împrumutat în graiurile akaviene din Istria de nord și central (vezi Kovačec 1971, p. 198; Fril 2002, p. 220). Lat. *templa* se pare că s-a păstrat și în meglenoromân: *timb*; *timbi* însă cu sensul de ‘east’⁷. Papahagi 1902, II, p. 256, notează *timb* s.f. cu sensul ‘osul temporal’, iar expr. *el gros au timb* = cel gros la ceafă, după el, are sensul ‘nepriceputul, care nu înțelege’.

În meglenoromân, ALDM, h. 39 TÂMPL ‘tempe’, a înregistrat în toate cele 7 localități sintagmele *órbu ócu* (punctele 1, 7), *uorb uóc u* (punctele 2, 4, 5, 6), *urbu uc u* (pct. 3), un calc după limbile slave, cf. mac. *slepo oko* ‘tâmpl’, *slepo nica* ‘idem’, bg. *sljapo oko*, scr. *slepo oko*, *slepo ica*. În S. Pop, în ALR I, h. 14, a notat din Liumnița (pct. 012) *uorbu uoc u*; *uabile uocli*. Din Ârnareca (pct. 013), lingvistul clujean a notat *lufc*; *lufe*, termen ce pare a fi înrudit cu *luf* ‘zuluf’ (< bg. *culuf* < tc.), cu *lufat*, adj. ‘cu zulufi’,

⁵ Pentru ‘east’, în ar. se întrebuintăz termenii *cafcâl* < gr. ‘est’, ‘crâne’, *cafc* (< alb. *káfkë* ‘osso della testa’), *c r fet* (< *c raf* (< gr.) + *-et*, de la *curcubet* – DDA, s.v.), iar pentru situația din istroromân, vezi Fril 2002, p. 216–217.

⁶ Pentru alți termeni sau expresii care denumesc ‘tâmpla’, vezi Felecan 2005, p. 63–65.

⁷ DDA, p. 1185 îl înregistrează și în ar.: *tâmpl*, *tâmples* (cu sensul ‘tâmpl’, ‘tempe’) după Dalametra și I. Cosmescu. DDA îl compară cu alb. *tëmbë* ‘tempia’, iar, în privința etimologiei, pune un semn de întrebare.

nume dat unei capre cu zulufi la urechi, i cu *ulufnic*; *ulufnic* (Huma), înregistra i de Candrea; Capidan 1935, s.v. *oc u*, trece i compusul *ȳorbu ȳoc u* sau *ȳoc u* (*ȳ c u*) *ȳorb* cu sensurile: a) tâmpl (la oameni i la animale), cf. *timb* ; b) semn deasupra ochiului la câini i la g ini.

CUCUI. Pentru no iunea CUCUI ‘umfl tur la cap provocat de lovirea cu un corp tare’, ar. *cucu u*, derivat din *CUCULIUS, -UM ‘cape, capuchon’ (de la în elesul acesta s-a putut ajunge foarte u or la cel românesc, comp. srb. *kapica* ‘Käpchen’ i ‘Kopfgeschwulst der Neugeborenen’ – CDDE, nr. 419), ALDM, h. 5 CUCUI ‘bosse’, a notat urm torii termeni: 1. *múg* ; *múz* (punctele 3 i 4); *umúg* ; *umúz* (pct. 1); *umúg* ; *umúP* (pct. 7); 2. *vr áĵc* ; *vr áĵĭ* (pct. 2).

mug (transcris *tš mug*) apare i la Capidan 1935, p. 94, cu sensul ‘ciomag, m ciuc ’ pe care îl deriv din tc. *omak*. Tot Capidan 1935, p. 94 însereaz omonimul *tšamug*² i derivatele *tš mulig* , *tšumulig* i *tš mug* (ultimul din O ani) însemnând ‘umfl tur la cap din cauza unei lovituri’ pe care le crede înrudite cu *tšum* (= cium), termen care în meglenoromân are sensurile: 1. ‘floc de lân ’, 2. ‘cium ’ (boal) (< lat. *cyma*). La O ani, *Cium* este cunoscut i ca toponim (Capidan 1935, p. 101). *Ciumulig* s.f. ‘umfl tur la cap, provenit dintr-o lovitur oarecare’, sinonim cu ar. *suc* i *ciuc* , a înregistrat i Papahagi 1902, II, p. 202.

ALR I, h. 6 a notat din pct. 012 *vru aĵcĭ*; *vru aĵ* , iar din 013: *ciumulig* ; *-ligi*⁸.

P R: lat. P LUS ‘Körperhaar’ s-a p strat în toate limbile romanice f r modific ri de sens importante. În român *p r* (mo tenit în toate dialectele: dr. *p r*, ar., megl., ir. *per*) are sens colectiv, iar pentru un singur *p r* se spune *fir de p r*. Latina, arat A. Zauner (1902, p. 74–75), f cea deosebirea între CAP LLUS ‘Kopfhaar’, ‘p r al capului’ i

⁸ Din istroromân , ALR I, h. 6 a notat termenii: *irnĵacu* [art.] (de la Su nievi a), care are mai ales semnifica ia de ‘buboi’, ‘furuncul’ (< cr. *ir* ‘furuncul’, contaminat cu *potkožnjak* ‘idem’), respectiv *bula* (de la Jei n) (< vene ianul giulian *bula* ‘bolla’, ‘bubuli ’, ‘b ic ’ – Rosamani 1990, p. 129).

P LUS ‘Haar am Körper’, ‘p r pe corp’. În majoritatea limbilor române s-a făcut confuzia între CAP LLUS și P LUS, de obicei, în favoarea lui P LUS.

Româna are doar *p r* (dr. *p r*, ar., megl., ir. *per*) pentru amândouă accepțiunile, situația aceasta fiind reflectată și de meglenoromân, cum o dovedesc h r ile 6 și 7 din ALDM.

Pentru P R ‘cheveux’, ALDM, h. 6 a notat următoarele r spunsuri: *per*; *per* (punctele 1, 4, 5, 6), *pĭer*; *pĭer* (pct. 2, 3), *un per*; pl. *cusi* (pct. 7) (< v. sl. *kosica*).

Pentru FIR (de p r) ‘cheveau’, ‘poil’, ALDM, h. 7 a consemnat r spunsurile: *ir* (*di per*); *iri* (punctele 1, 4, 5, 6, 7), *ir* (*di pĭer*); *iri* (punctele 2, 3) (< lat. *filus*).

ALR I, h. 8 P R. FIR DE P R a notat din pct. 012 *um per*; *peri* [a.], iar din pct. 013 *cusí*; *um per*; *per* [p] [k] *pĕrur*. *Cusi* î; *cusi* i a notat ALR I, h. 10 COAD (P R ÎMPLETIT) din pct. 012 și *cusi ampletitî*; *cusi mpletiti* din pct. 013. Termenul *cosi* este comun tuturor dialectelor românești: dr. *cosi*, ar. *cusi* (*doau cosi groase* = două cosi e groase – DDA, p. 422); megl. *cusits* ‘coadă de p r la femei’ (: *un c lug rits cu un cusits* ‘tiga’ – Capidan 1928, p. 162; Capidan 1935, p. 90), ir. *ura cosi a*; *do cosi e* v. sl. KO-SICA) ‘coadă de p r’ a notat și Papahagi 1902, II, p. 207.

P r ul poate avea diferite caracteristici.

Astfel, el poate fi *súp iri*, *súp ri*; *súp r* (pct. 1), *súp óri*; *súp ór* (punctele 1, 2, 3, 4, 5, 6) (< lat. SUBTILIS), *slab* (pct. 1), *slap*; *slap* (pct. 2) (< v. sl. SLAB) sau *tenko*; *tenlí* (pct. 7) ‘mince’ (< mac. TENOK, TENKA, TENKO ‘idem’) (ALDM, h. 8 SUB IRE).

Omul cu p r ul negru și cu tenul închis este *nigri ós*; *nigri ó* (punctele 1 și 7), *nigri yĐs*; *nigri yĐ* (pct. 3) (< *negru* + suf. *-i os*), iar o femeie, *nigri ěás*; *nigri ěási* (punctele 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) (ALDM, h. 13 BRUNET ‘brun’, h. 14 BRUNET ‘brune’). și ALR II, h. 5 a înregistrat de la Liumni a *nigri os* ‘oache’.

Pentru BLOND ‘blond’ (ALDM, h. 15), respectiv pentru BLOND ‘blonde’ (ALDM, h. 16) s-au obținut peste tot r spunsurile: *rus*; *ru*, respectiv *rús*; *rúsi* (< mac., bg. RUS ‘blond, b lai,

b lan; ro covan, ro cat'). i ALR II, h. 7 a notat de la Liumni a: *rus*. Papahagi 2002, vol. II, p. 249, a înregistrat adj. *sed* v 'blond; care d în ro u' (cf. mac. *sedav* 'despre p r – c runt, albit').

Rus, -, adj. 'ro cat': *Æaj rus* (oaie ro cat) este înregistrat de Capidan 1935, p. 253 i de Candrea, p. 192: *rus*, adj. cu sensul 'cre ', *rus*, adj. f. 'oaie cu lâna ro cat , pl vaie'; cf. i ar. *arus*, *arus* 'idem'.

P rul poate fi *des*; *de* (punctele 1, 3, 4, 5, 6, 7), *dĭ s*; *dĭ* (punctele 2 i 3), iar barba poate fi *dĕás* ; *dĕasi* (punctele 1, 2, 3, 4, 5, 7), *d s* ; *d si* (pct. 6) (< lat. DENSUS, DENSA) (vezi ALDM, h. 16 DES (p r) 'dru', h. 17 DEAS (barb) 'drue').

P rul cre este *r su ót* (pct. 3), *r u ót* (pct. 2) (< *r sucit*, partic. lui *r suci*, în megl. *r sutšós* i *rusutšós* – Capidan 1935, p. 247 < bg. *razsu*), *z fr út* (pct. 1), *z fr ót* (pct. 5) (cf. mac. *vr ka* 'cre ' (la fa), de fapt *rid* 'riduri'), *c dr v* (pct. 1) (< mac. KADRAV 'cre , buclat, ondulat'), *z nv rtit* (pct. 7) (< *z - + nv rtit*), *u ki*; *u ki* (pct. 1) (< bg. SU KA 'orice lucru sucit i sub iat') (Capidan 1935, p. 281), *cá ara* (pct. 7) (< ngr. 'idem') (ALDM, h. 19 CRE 'bouclé', 'ondulé').

Pentru o persoan feminin care are p rul cre se spune c e: *z fr út* ; *c dr v* ; *u ki*; *u ki* (pct. 1), *r su ót* (pct. 3), *r u ót* (pct. 2), *z fr ót* (pct. 5), *nviút* (pct. 4) (participiul devenit adj. al vb. *nviĭes* 'înf ur, încol cesc', deci 'înf urat, încol cit' < bg. VIJA + pref. *n-* Capidan 1935, p. 24), *nineali*; *nineali* (pct. 4) (< *ninel* 'inel' < lat. ANELLUS), *z nv rtit* (cusi), *cá ara* (ma á) (pct. 7) (< ngr.) (cf. ar. *c rós*, *-oas* 'cre , buclat' < ngr. -

'idem' – DDA, p. 356) (ALDM, h. 20 CREA 'bouclée', 'ondulée').

Pentru 'înc run e te' (ind. prez. pers. 3) s-au înregistrat trei sinonime: 1. *lgĕá te perlu* (pct. 7 ârnareca cu palatalizarea lui *b* la *ĝ*, ca în aromân); 2. *n lbeá ti peru* (*pĭ ru*) (punctele 1, 2, 3, 4, 5) (< *n lbes*, vb. IV = albesc: *Peru-* *-la n lbi* = mi-a albit p rul < *abes* (< lat. ALBESCO, -IRE) + pref. () *n-*); 3. *pri rá ti peru* (pct. 6) (cf. vb. mac. tranz. *šari*, *našaruva*, refl. *se šari*, *se našaruva*; *se šarenee* 'a împestri a', bg. *šaren*, adj. 'pestri , b l at' de la care se putea

forma un verb cu prefixul de origine slav (mac. i bg.) *pri-* (vezi ALDM h. 23 ÎNC RUN E TE (ind. prez. 3) ‘il grisonne’).

ALR II, h. 4 (P R) C RUNT a notat din Liumni a (pct. 012) *siv* (< mac. SIV ‘cenu iu, gri, sur’). Acela i termen l-au notat i Capidan 1935, p. 267: *siv*, - ‘cenu iu, breaz, b lan’ i Candrea, p. 199: *siv*, *sif* ‘cenu iu, alb strui’, pentru care ambii lingvi ti propun drept etimon bg. *siv*.

Pentru ‘p rul din frunte’ ALR II, h. 7 a notat din Liumni a *tufc*, termen care în megl. înseamn , de obicei, ‘bucchet, mo ’ (Candrea, p. 213); ‘bucchet de flori; papur neagr ’ (ALR II, vol. I, h. 7; Capidan 1935, p. 303, îl deriv din *tuf* (< lat. TUFa) + suf. -c), iar pentru ‘smoc de p r’ ALR I, h. 9: *un m nat* (pct. 012), *un m nat*; *m n* (pct. 013), ca în aromân , (< lat. *manuata*, adj. ‘muni de mains’ – DDA, p. 812). *M nat*, s.f. = cât se cuprinde într-o palm (Capidan 1935, p. 181, s.v. *mon*), ‘mân plin , m nunchi’ (Candrea, p. 164) a fost notat i de Papahagi 1902, vol. II, p. 92, dup cum afirm DDA, p. 812).

Pentru *alb* (< lat. ALBUS, -A, -UM), ALDM, h. 21 ALB ‘blanc’ a notat: *albu*; *albi* (pct. 1), *alb*; *alb* (pct. 6), *alp*; *alp* (punctele 4 i 5), *alp*; *aip* (punctele 2 i 3) i *bel*; *be* (< mac. BEL ‘idem’) (pct. 7). Forma *aip*, de la Liumni a i Cupa, se explic din *a pi* < *a bi*, cu transformarea lui *l* în când e urmat de un sunet palatal (cf. *un b searic plin cu ca a bi* – Capidan 1935, p. 10) i cu rostirea surd a consoanelor sonore finale. La feminin, adjectivul ‘alb’ se roste te *alb*, pl. *albi*, în afar de pct. 7 (ârnareca) unde se spune *bel*, *beli* (ALDM, h. 211 ALB ‘blanche’).

Pentru ‘c runt’ ALDM, h. 24 C RUNT ‘gris’, ‘grisonnant’ a notat: *z n lbû per*; *z n lbi per* (pct. 1) (< *z n lbesc* < *z - + n lbes*), *n lbit*; *n lbi* (punctele 2 i 5), *pri rot per* (punctele 4 i 5) (< *pri rós* ‘înc run esc’ < mac. *šar* ‘pestri’ + pref. *pri-* + suf. verbal -es(c)), *bel*; *beli* (pct. 7) (< mac. BEL).

Parazi ilor care î i g sesc culcu în p rul neîngrijit li se spune *piduc i*; sg. *piduc u* (< lat. *peduculus*) în primele ase localit i, doar la ârnareca (pct. 7), la pl., a fost înregistrat forma *piduc* (ALDM, h. P DUCHE ‘pou’). *Piduc u*; *piduc i* ‘p duche’ a înregistrat din

Cupa i O ini i Candrea, dar i Capidan 1935, p. 221, precum i Papahagi 1902, II, p. 238. Remarcabil este faptul c în niciunul dintre dialectele sud-dun rene termenul nu a trecut de la declinarea a doua (cf. ar. *peduc u*, megl. *piduc u*, ir. *peduc u*) la declinarea a III-a *p duche* ca în dacoromân .

Pentru ‘p duchios’, ALDM, h. 32 P DUCHIOS ‘pouilleux’ a notat peste tot *piduc ós*; *piduc ó* (punctele 1, 7), *piduc æós*; *piduc æó* (punctele 2, 4, 5, 6), *piduc æĐs*; *piduc æĐ* (pct. 3) (< lat. PEDUC(U)L SUS, -A, -UM ‘p duchios’ – Capidan 1935, p. 221, PED C - LOSUS, -A, -UM – CDDE, nr. 1303; EWR 1242). ALDM, h. 32 (P DUCHIOAS ‘pouilleuse’) a înregistrat din toate localit ile *piduc eas* ; *piduc easi*.

Pentru ou le p duchilor, ‘lindin ’ (< lat. LENS, LENDINEM), ALDM, h. 31 LINDIN ‘lente’ a notat: *lindin* ; *lindi* (pct. 2), *lindini*; *lindi* (pct. 1), *lindin* (sg. i pl.) (punctele 4, 6), *lindini*; *lindi* (punctele 3 i 5), doar în pct. 7, ârnareca: *gnida*; *gnidi* (< mac. GNIDA ‘idem’). De observat este c , în cele mai multe puncte (1, 3 i 5), termenul se men ine la declinarea a treia *lindini* < *lindine* < lat. LENDINEM, c în punctele 4 i 6 s-a ref cut un *lindin* dup pl. *lindi* i c în pct. 2 cuvântul a trecut la declinarea întâi ca în ar. *lindin* (unde pl. are îns forma *lindine*), ca în ir. *lindir* (Su nievi a i Noselo), *lindira* (Jei n) i ca în cele mai multe graiuri dacoromâne (DLR, litera L. LI-LUZUL , 2008, p. 149)⁹.

Candrea a înregistrat de la Liumni a i Cupa *lindini* (sg.) i de la O ini *lindin* ‘lindin ’, ambele forme cu pl. *lindi* .

Lat. PULICEM s-a p strat în meglenoromân la declinarea a treia: *puri i*; *puri* (punctele 1, 3, 4, 5, 6); doar la ârnareca (pct. 7), ca în ar. i ca în unele graiuri dacoromâne din Banat i Transilvania (vezi Weigand 1896; Fr il 1993, p. 25), a trecut la declinarea a II-a *puric* (sg. ref cut analogic); *puri* (ALDM, h. 29 PURICE ‘puce’). Forma de sg. *puri* (pct. 2 Liumni a) trebuie s se fi ref cut din pl. *puri* , îns dup ce *puri i* (sg.) a devenit *puric* (ca la ârnareca). De altfel,

⁹ Forma *lindine*, dup DLR, a fost înregistrat în LEX. MARS., LM, MARIAN, INS. 467, BL I, 41, ALR I 1203/45, 85, 116, 315, NALR – *Othenia*, vol. I, MN, p. 163, cheștiunea 88, punctul 984 (siglele sunt cele din DLR).

Candrea a notat de la Liumni a: *puric* cu pl. *puri*, iar de la O ini: *puri i*, pl. *puri*. Papahagi 1902, II, p. 244, a notat *puric* s.m. de la Birislav, dar *i puri i*.

CHEL. Pentru ‘chel’, ALDM, h. 35 CHEL ‘chauve’ a notat următorii termeni: 1. *Íél v*; *Íel v* (pct. 1), *Íiel v*; *Íi l v* (punctele 2 i 3) (< mac. KELAV ‘idem’); 2. *f r per* (punctele 4, 5, 6) (< lat. FORAS PLUM); 3. *cu gol cap* (pct. 7), calc după mac. GÓLOGLAV ‘cu capul descoperit, cu capul gol’.

ALR I, h. 12 CHEL, a înregistrat din Liumni a *cap gol*; *capete gæali*, iar de la ârnareca *upit cap*; *cu upite capete* (cf. mac. LUPI, vb. IV ‘a coji, a decortica, a dezghioaca’, refl. ‘a se coji, a se jupui’). L PITI, LUPIM (Skok, vol. I, 331) < panslavul i baltoslavul LUPITI ‘a dezghioaca’ a devenit în unele dialecte (ca la Vodice, de ex.) LJUPITI din care, din punct de vedere fonetic, s-ar explica u or megl. *upit*, participiul devenit adjectiv de la *upi*. Evoluția de sens presupune o metaforă.

Beate Wild (MRSA, h. 146 ‘kahl’) a notat din punctele 4, 6, 8 *kap gol*, din 1, 5, 8 *got kap*, din pct. 2 *frunti gæâl*, iar din pct. 3 *arkadá*, *falákr*. *Arcada*, arată cercetătoarea germană, este un împrumut turcesc i, inițial, însemna ‘camarad, tovarăș’, dar i ‘soldat’. Transformarea semantică s-a produs datorită faptului că soldații erau tunici complete. Avem aici de a face cu o degradare semantică.

ALR II 6815 a înregistrat din pct. 012 Liumni a termenul *Íile*. Capidan 1935, p. 67, notează *chele*, adj. ‘chel’: *i chele c vrin reap* (este chel ca o gulie) i *chile*, pe care le derivă din tc. KELEŞ (cf. ar. *Íile*).

M TREA. Pentru ‘mătreă’ (< lat. *MATRICIA, -AM < MATER), p. 127 strat doar în dr. i în ar. *m tra* (CDDE, nr. 1074), ALDM, h. 34 M TREA ‘pellicule’ a înregistrat următorii termeni: 1. *péruť* (punctele 1 i 6) (< bg. P RHOT, cf. i mac. PRVUT, srb. PRHUD); 2. *pitiríd* (pct. 4) (< ngr. *pitirida*); 3. *pró an* (pct. 2), *pr caj* (pct. 3), *pr c* (pct. 7), toată înrudită cu mac. *prašen*, *-šna* ‘plin de praf, acoperit cu praf’.

Capidan 1935, p. 230 și Candrea, p. 183 au notat din O ini *prâi* ‘mă trea’ (< bg. P RŠAJ). Tot Th. Capidan (1935, p. 183) înregistrează și formele *prâel*, *proa*, *pruel*, cu același sens, pentru care propune ca etimon bg. PR ŠEL.

În sfârșit, ALR I, h. 11 M TREA, a notat din pct. 012 *proa*, iar din 013 *prâdi la cap*¹⁰.

MINTE. Lat. MENS, ac. MENTEM este continuat de trei dintre dialectele românești: dr. *minte*, ar. *minte*, megl. *minti*¹¹. ALDM, h. 36 MINTE ‘raison’, ‘jugement’ a înregistrat din toate punctele *minti*. Capidan 1935, p. 190, s.v. *minti*, s.f., având sensul ‘minte, gând’, notează termenul într-un scurt context: *zits n minti* (își zicea în minte), iar Candrea, p. 167 include cuvântul în următoarele contexte: *si- vin minti-n cap*; *du- n minti* ‘adu-și aminte’.

FRUNTE. Lat. FRONS, ac. FRONTEM intră în categoria termenilor moțeniști în toate dialectele românești: dr. *frunte*, ar. *frâmte*, megl. *frunti*, ir. *frunte*. ALDM, h. 37 FRUNTE ‘front’, a notat următoarele forme: *frunti*; *frun* (pct. 1), *frunti*; *frun* (punctele 2, 3, 4, 5, 6), *frunte*; *fr m* (pct. 7) la ârnareca, ca în aromân.

Alături de *frunti*, Capidan 1935, p. 131 a notat și dim. *fruntitșc* (< *frunti* + suf. *-i c*). În Candrea, p. 395 a înregistrat, pe lângă *frunti*; *frun*, același diminutiv: *frunti c*. Papahagi 1902, II, p. 214 a notat numai *frunti* s.f. ‘frunte’.

OCHI. Una din prilecorpului acorei denumire latină este fost transmisă în toate limbile romanice este OCULUS, -UM (Zauner 1902, p. 28), termen cu descendență în toate dialectele românești: dr. *ochi*, ar., megl., ir. *ocu* (vezi ALRM I, h. 22: SUNETUL ÎN

¹⁰ Din ir., ALR I, h. 11 a notat de la Sunieva *prhotu* [a] (< cr. PRHUT ‘idem’, iar de la Jeiu, *prhudine*. *Prhudine* este un derivat de la varianta *pârhud*, cu suf. augmentativ *-ina/-ine*).

¹¹ În ir. se spune *pâminte* (la Jeiu) ‘minte, judecată’: *p erde pâminta* (Kovaec 1998, p. 142) ‘izgubiti razum’ (< v. bg. PAM TI); cf. în v. dr. *pamente* (< v. sl. PAM TI), poate influențată de *minte* (< lat. MENS, MENTEM).

CUVÂNTUL OCHI). Cuvântul este singurul termen care circulă în meglenoromân, deosebirile constând doar în felul în care este redat o inițial *i* la forma de plural: *óc u*, *óc i* (pct. 1), *æóc u*; *æóc i* (punctele 4, 5, 6), *æĐc u*; *æĐc i* (punctele 2, 3), *óc u*; *óc* (pct. 7) (ALDM, h. 40 OCHI ‘oeil’; ‘yeux’). ALR II, h. 11, îl înregistrează de la Liumni a (pct. 012) în expr. *mij oc i* ‘mijesc’ (= clipește din gene) (< bg. MIŽAM), în *omu cu oc i mar* (h. 12) și în *ari g lbinari la oc i* (h. 13) ‘are cărușă (la ochi)’, iar ALR I, h. 76 FAC CU OCHIUL, tot de la Liumni a, verbul *nimigni*: *jo nimignîj acmú*, pers. 3 ind. prez. *el nimignÿ te* (< *n mignes* – cu asimilarea *-i > i - i* – < bg. NAMIG(NU)VAM – Capidan 1935, p. 202; cf. *i* mac. *namigne*, vb. pf. ‘a face cu ochiul’).

Candrea, p. 176 îl înregistrează în expr.: *la la di oc i* (Liumni a) ‘îl deochea’ și *s nu ij di oc i* (un fel de deochi), respectiv, în compusul *oc u æorb* ‘tâmplă’. Aproape identic notează și Papahagi 1902, II expresiile în care intră *ocl u* s.m.: *le di ocl u* ‘este deocheat’, *s-nu i di ocl u* ‘s nu-i fie de deochi’, *orbil ocli* ‘tâmpăle’, la care adaugă: fig. *ocli* ‘cești de cafea’, *ocl u-boulu* (cu ~) = joc de copil; nume de plantă, *ocl u-mari* s.m. ‘ochiul mare’ (fel de broderie), *ocl u-pul c l* ‘ochiul puichii’.

și Beate Wild (MRSA) are o întrebare pentru OCHI ‘Auge’. Pe h. nr. 184, cercetătoarea germană a trecut următoarele r-spunsuri: *ok u*; *ok i* (punctele 3, 5, 7), *æok iu*; *æok i* (pct. 6), *æok u*; *æok i* (pct. 2), *æoÍ iu*; *æok i* (pct. 4).

Pentru (OCHI) NEGRI ‘(yeux) noirs’, ALDM, h. 41 notează următoarele r-spunsuri (la care este de remarcat topica adjectivului înaintea substantivului determinat): *négri óc i* (pct. 1), *negri æoc i* (punctele 4, 5, 6), *njegri oc i* (pct. 2), *njegri æ c i* (pct. 3), *négri oc* (pct. 7) (< lat. NIGRI OC(U)LI).

Pentru (OCHI) ALBA TRI ‘(yeux) bleus’, ALDM, h. 42, a înregistrat următoarele sintagme: *vin æoc i* (pct. 2 și 6) (< lat. VENETUS, pl. VENETI), *siv oc i* (pct. 1), *siv uoc i* (pct. 4) (< mac. SIV ‘cenu iu, gri, sur’), *sed v æ c i* (pct. 5), *sčád v æ c i* (pct. 3) (<

mac. SEDAV ‘(despre p r) c runt, albit’¹²), *bel oc* (pct. 7) (< mac. BEL ‘alb’).

Siv, cu sensul ‘cenu iu, breaz, b l at’, înregistrează Capidan 1935, p. 267. Papahagi 1902, II, p. 250, s.v. *siv* adj. d sensul ‘cenu iu (de culoare alb închis)’; în sintagma *sivu-glav* (sic!), *siv* ar indica un nume de capr . Candrea, p. 199 notează *siv, sif* ‘cenu iu, alb strui’, pe care îl (le) derivă din bg. SIV. Forma *sif* se explică din *siv* cu asurzirea lui -v final, fenomen caracteristic meglenoromânei, ca *i* în *seadaf* din *sedav*, iar *siv i seád v*, pe lângă *oc i*, se explică prin amu irea lui *i* final optit după anumite consoane.

Pentru (OCHI) C PRUI ‘(yeux) marron’, după ALDM, h. 43, se spune: *c fiȧv oc i* (pct. 1), *c fi@háÑi oc* (pct. 7) (< mac. CAFEAV ‘idem’), *c vili@óc i* (punctele 1 și 6), *æ c i di c vé* (< mac. KAVA ?), *c st æoc i* (pct. 5) (< *c st* ‘castan’ < lat. CASTANEA), *nigri æo æoc i* (pct. 4) (< *negru* + -*icios*), *c st a æoc i* (pct. 2) (< *c st* + suf. -*at*, care derivă adjective posesive de la substantive, cf. *din at* < *din i*, *dungat* < *dung*, *gu at* < *gu*, *uric at* (me gl.) < *urçac* etc.)¹³.

Unele însu iri, caracteristici, calit i sau defecte (orb, chior, sa iu) sau func ii ale ochilor, mod de a privi, sunt exprimate fie prin termeni de origine latină (*orb*), fie prin împrumuturi sau perifraze.

Astfel pentru ORB (< lat. ORBUS) s-au primit următoarele r spun suri notate în ALDM, h. 60 ORB ‘aveugle’: *órbu; órbi* (pct. 1), *æorb; æorb* (punctele 4, 5, 6), *æorp; æorp* (pct. 2), *æ rp; æ rp* (pct. 3), *orbu; org* (pct. 7). De remarcat este p strarea lui *u* final după grupul consonantic *rb* în Huma i ârnareca, diftongarea lui *o* inițială la *æo-*, în pct. 2, și la *æ* - în pct. 3 (ca în Cri ana prin delabializarea lui *o*: *æo* > *æ*), asurzirea consoanei finale -*b* > -*p* în punctele 2 și 3, palatalizarea lui *b* urmat de *i* flexionar la *g* în ârnareca și transformarea lui -*i* final plenison în - după consoană palatal: *org*. Pe

¹² Capidan 1935, p. 262, notează *sçádaf*, adj. (despre ochi) ‘c prui’ ALR 31, iar, pentru etimologie, trimite la tc. SADEF (cu semnul întreb rii).

¹³ Pascu 1916, p. 94. Dalametra a înregistrat adj. ar. *câstâ át* ‘châtin’ pe care, Pascu, *lucr. cit.* îl derivă din gr.

lâng sensul de ‘lipsit de vedere’, în megl. *æorb*, dup Papahagi 1902, II, p. 261 înseamn i ‘cer etor’.

Adjectivul OARB ‘aveugle’ (ALDM, h. 61) se roste te: *æárb* ; *æárbi* (în punctele 1, 2, 3, 4, 5, 6) i *éárb* ; *éárbi* (în pct. 7).

Pentru CHIOR ‘borgne’, ALDM, h. 62 a notat urm toarele forme: *Kór v*; *Kór v* (pct. 1), *Íæór v*; *Íuór v* (punctele 4, 5), *Íæór f*; *Íæór f* (pct. 2), *Íæ r f*; *Íæ r f* (pct. 3) (< mac. ÇORAV) i perifrazele: *nu v di di un uoc u* (pct. 6), *órbu di un óc u* (pct. 7).

Candrea, *Glosar* 406, a înregistrat formele *Íjor* ‘chior’ (< bg. tc. KJOR), *Íjor v* ‘chior’ (< bg. KJORAV) i verbul *Íjoruvíri*, *Íjoruvés* ‘a chiofi’. *Chior*, adj. ‘chior’ (< tc. KJOR) i *chior v*, adj. ‘chior’ (< bg. KJORAV) a notat i Capidan 1935, p. 69.

Pentru adj. f. CHIOAR ‘borgne’, ALDM a notat urm toarele forme: *Íór v*; *Íór vi* (pct. 1), *Íæór v*; *Íæor vi* (punctele 2 i 5), *Íæ rĐv*; *ÍæĐr vi* (pct. 3), *Íæóri*; *Íæóri* (pct. 4), *nu v di di un æoc u* (pct. 6), *éárb di un oc u* (pct. 7).

SA IU. Pentru dr. *sa iu*, *-ie*, adj., (despre oameni) care sufer de strabism, care se uit cruci (< tc. A I), ALDM, h. 65 SA IU ‘bigleux’, ‘louchon’ a înregistrat termenii: *c rlíj*; *c rlíj* (punctele 1, 3, 4, 5, 6) (< tc. AKYRLY), *c rlíf*; *c rlih* (pct. 7) (< mac. AKARLIV), *rlif*; *rlif* (pct. 2) (< mac. ŠAŠLIF, influen at de *c rlif*), *j bruglíd*; *j bruglíz* (pct. 1, ca al doilea r spuns) (< cf. mac. KRIVOGLED ‘sa iu’ i *jimb* ‘jimb’, ‘strâmb’, cu etimologie necunoscut).

Beate Wild (MRSA, h. 191 germ. ‘schielend’), a notat urm toarele r spunsuri: *cârlif* (pct. 3), *kârlie* (pct. 5), *sîrlif*, *zîrlif* (pct. 1) (< mac. ŠAŠLIF, cu disimilarea – > – r), *mîjurlif* (< mac. MIŽE ‘a ine ochii întredeschi i’, ‘a miji (ochii)’, *mižurlav* ‘cu ochii închi i pe jum tate’, ‘blinzeln’), *ti kat n krif* (pct. 6), *krif cat* (pct. 2) (< *cat* < lat. *CAUTARE < CAUTUM, participiul lui *cav re* – CDDE, nr. 295; *crif* ‘strâmb’ < mac. KRIV ‘idem’).

Candrea, p. 381, a notat *acîr* ‘sa iu (despre cai i despre oameni)’ (< bg., tc.) i *cîrliu* ‘(om) sa iu, cu privirea încruci at ’, iar Capidan 1935, p. 93, pe lâng *tš c r*, adj. ‘basachiu, sa iu’ (< tc. AKYR), insereaz i *tš c rlij* ‘basachiu, sa iu’ (< tc. AKYR, AKYRLY).

PUPIL . Dup cum ar ta A. Zauner (1902, p. 30), o denumire popular pentru PUPIL aproape c nu exist nic ieri, întrucât popoului îi este suficient denumirea „ochi”, prin care în elege întregul organ al v zului; un nume special au, uneori, doar p r ile ochiului care frapeaz , pupila i irisul înconjur tor; o demarca ie între aceste dou no iuni este i de data aceasta str in limbii populare; unul i acela i cuvânt se întrebuint eaz , de regul , pentru ambele no iuni (vezi i Fr il 2002, p. 226).

Pentru no iunea PUPIL ‘pupille’, ALDM, h. 67 a înregistrat urm torii termeni: *vidçál* (punctele 1, 2) (< mac. VIDELO ‘v z, vedere’), *bopc di vidçál* (pct. 1, ca al doilea r spus) (< *bopc* ‘nasture’ < *bob* + suf. -c), *nigrçal* (pct. 5) (< *negreal* < *negru* + suf. -eal), *tr nc di oc u* (< cf. mac. TRNK ‘prun’, de la care s-a format *trnka* ‘prun ’; pentru analogie, cf. rom. *prunel* , s.f. (Anat.: fran uzism învechit) ‘pupil ’ < fr. *prunelle*).

ALR I, h. 19 PUPIL a înregistrat din pct. 012 (Liumni a) *m r-ççæa di æoc u; -çele* (< lat. MARGELLA), iar din 013 (ârnareca): *momca di oc u; mom* (< mac. MOMKA ‘feti ’ < *moma* ‘fat ’ + suf. dim. -ka; pentru analogie, cf. chiar numele latinesc *pupila*, dim. din *pupa* ‘Mädchen, Puppe’ – Zauner 1902, p. 31).

Candrea, p. 223 noteaz termenul *vid l* cu sensul ‘lumin ’ (< bg. VID LO). Acela i cuvânt este consemnat i de Capidan 1935, p. 326, care îns , pe lâng sensul ‘lumânare, lumin ’, îl are i pe cel de ‘lumina zilei’: *l videal si veade juni a*; respectiv de ‘ochi’: *videal din cap; alb videal* (zi lini tit) (< bg. VID LO, ar. VIDEAL).

URDORI. Dr. *urdoare*, s.f., (mai ales la pl.) secre ie g lbuie care se depune pe marginea pleoapelor (mai ales în timpul somnului); (regional) pap ¹, puchin (< *urd* + -oare), conform ALDM, h. 70 URDORI ‘chassie (aux yeux)’, în meglenoromân îi corespund termenii: *gure Íi* (punctele 1, 5, 6, 7), *gurej* (pct. 4) (< mac. GURELKA, pl. GURELKI ‘idem’), *g mÿo* (pct. 2), *g mÿe* (pct. 3), ultimele dou forme notate i de Capidan 1935, p. 135 din Liumni a, respectiv din Cupa.

ALR I, h. 15 URDORI, a notat din Liumni a *g mo* [p.]; ø, iar din 013 ârnareca: *gurelí* [pl.]; *un gurjâtc* .

GEAN . SPRÂNCEAN . PLEOAP . În vorbirea popular , termenii care desemnează *geana*, *sprânceana* și *pleoapa* se întrep trund datorită confuziei dintre semnificate, continuând, de fapt, situația creată deja în limba latină . PALPEBRA, dar mai ales forma de plural PALPEBRAE, desemnează ‘pleoapele’ și ‘genele’, CILIUM denumea ‘pleoapa’, ‘geana’ și ‘sprânceana’, iar GENA avea un sens și mai larg: ‘obraji’ (‘joeux’, ‘partea care se află sub ochi’), ‘ochi’ (‘yeux’, ‘propriu cavitatele ochilor’), ‘pleoape’ (‘paupières’) (DELL, *apud* Felecan 2005, p. 57).

Datorită confuziei create între termenii menționați, în trecere spre limba română , au supraviețuit numai GENA (> *GENNA) și SUPERCILIA (pl. lui SUPERCILIUM), iar CILIUM și PALPEBRA au dispărut fiind înlocuite (Felecan 2005, p. 57).

Prin *pleoap* , româna literară denumește ‘fiecare dintre cele două membrane mobile, marginite de gene, care acoperă și protejează ochiul în partea interioară’ . Aria termenului cuprinde Muntenia și Moldova cu infiltrații în celelalte regiuni (vezi ALR I, vol. I, h. 17). Lipsa lui totală din partea de vest a dacoromânei (din Crișana și din Maramureș), la care am adăuga și dialectele românești sud-dunărene (în ar. *pșan di oc u*, *șșan di oc u*, în ir. *vâr de oc u* (= vârful de ochi, vârful ochiului) (< v. sl. VR H), în Suedia, respectiv, *pocróu de oc u*, la Jeinita (< cr. POKRU, gen. POKROVA = POKROT, gen. POKROVA ‘Deckel’, imagine pe care o găsim și în alte zone romanice – vezi Zauner 1902, p. 41), conduce spre originea nelatină a lui *pleoap* sau chiar spre o inovație (Felecan 2005, p. 57). Dintre etimologiile propuse pentru rom. *pleoap* : lat. PALPEBRA (Tiktin), PUPULA, cu metateză *PLUPPEA (EWR, REW 6616, Scriban), termen expresiv (DER, 6480), sl. *PREBLOPA, *PREBLUPA, de la tema *hlup-* ‘a închide, a acoperi’ – Densusianu 1923, p. 143–147 –, cea mai apropiată de adevăr nu se pare că a lui Densusianu, susținută și de Felecan 2005, în sprijinul creieră lingvistului bimediu aduce

formele *plehupa*, *plehuba*, *pohlupa*, *pluhub* atestate în unele puncte (56, 610, 704, 710, 730, 803, 810) din sudul rîii.

Pentru PLEOAP ‘paupière’, ALDM, h. 71 a înregistrat următoarele forme: *clipál* ; *clipĐ* (pct. 1), *clipál* ; *clipó* (pct. 4), *cripál* ; *cripó* , cu disimilarea $l - l > r - l$ (pct. 5), *clipál* ; *clipóĭ*, cu evoluția $> ĭ$ i a lui accentuat la *â* (punctele 2 și 3) (< bg. KLEPALO), *clepc* ; *clepĭ* (punctele 6 și 7) (< mac. KLEPKA ‘gean’, ‘pleoap’).

ALR I, h. 17 PLEOAP , a înregistrat din Liumni a *clepal di aoc u*, iar din ărnareca *cója di óc u*; *coji di la oc* (< mac., bg. KOŽA ‘piele’ = pielea de (la) ochi).

Aceeași noțiune (germ. ‘die Wimper’) este urmăriată de Beate Wild (MRSA, h. 187). Lingvistica germană a înregistrat următoarele forme: *klepal* ; *klepac* (pct. 7), *klipal* (pct. 6), *kripal* , *klipal* (pct. 4), *k ipal* , *k ipâĭ* (pct. 1), *kripal* , *kripa* , *kripoĭ* (pct. 5), *klepk* (pct. 7). În pct. 8 Livă, localitate aromânească aflată în apropierea teritoriului locuit de meglenoromâni, Beate Wild a înregistrat termenii *matu ínur* (< gr. *ματωίνουρ*), *pșan di oc i* (< lat. P NNA), *k páĭ* (< tc. KAPAK ‘capac’, cu semnificația germ. ‘Deckel’, termenul turcesc intrând în mai multe limbi balcanice, printre care greaca, bulgara, macedoneana, sârba, dar și în aromân , dacoromân și meglenoromân).

GEAN . Lat. GENA, -AE, f. (frecvent la pl. GENAE, -ARUM) este continuat în român , însă cu unele modificări fonetice și semantice. În latină GENA, -AE însemna: 1. umerii obrăjilor, obrăji; 2. pleoape; 3. orbita ochiului; 4. (poetic) ochi (Guțu 1983, p. 516). Rom. *gean* presupune un tip latin *GENNA (în loc de GENA), influențat de P NNA (cf. și ar. *pșana di la oc u* ‘pleoap’). Sensul ‘pleoap’ pe care îl avea *gena* se mai păstrează în dacoromâna veche. Mai târziu, prin restrângere de sens, românescul *gean* a ajuns să denumească ‘părul pleoapelor’ și, figurat, ‘dungă de lumină, fâie luminată, mușea luminată a unui deal, a unui nor, a unui câmp văzută în zare’, apoi ‘deal, colină’, considerat de DA ca un aromânism.

Lat. *GENNA este continuat și de celelalte dialecte românești, cf. ar. *șșan* ‘sprâncean, pleoap’, ‘colină’, ‘vârș’ (DDA) și de ir. *ġân* ,

unde îns s-a fixat cu sensul ‘sprâncean’, doar la Su nievi a i la Costârcean întrebuiinându-se cu în elesul de ‘gean’, it. ‘ciglia’ (vezi Pu cariu 1929, p. 113–114; Fr il 2002, p. 227–229).

Gean, pronunțat *zǧan* (< lat. *GENNA) s-a meninut în idiomul meglenoromân, îns cu sensul de ‘sprâncean’ (vezi ALDM, h. 74 GEAN ‘cil’): *zǧán*; *zǧáni* (punctele 1, 2, 3, 4, 5), *z n*; *z ni* (pct. 6) i *ǧǧán*; *ǧǧani* (pct. 7), la ârnareca, cu evoluția africateri prepalatale la *ǧ*. Cu sensul ‘sprâncean’, ALR I, h. 21 a înregistrat din Liumni a *zǧán*; *zenele* [pa], iar din ârnareca *z ne* [p]; *zǧén*. Candrea, p. 229 a notat *zǧn*; *zǧni*, cu sensul ‘deal; sprâncean’. Aceleași sensuri pentru megl. *zean* le dă Capidan 1935, p. 337 i Papahagi 1902, II, p. 267, s.v. *zǧn*.

Pentru ‘gean’, ALR I, h. 20 a notat din Liumni a *clipál*; *clipâĭli* (sic!), iar din ârnareca, *clÿp e di la oc* [p]; *un clĭapc* (< mac. KLEPKA ‘gean’, ‘pleoap’).

i Beate Wild (MRSA, h. 185 ‘Augenbrauen’) a notat urmașii lui *gean* (< lat. *GENNA) ‘Wange’ cu sensul ‘sprâncean’, ‘Augenbrauen’: *z ni* (punctele 4, 5, 7), (*d*)*z ni* (pct. 1), *dzǧni* (pct. 6), *dzǧáne*, *dzǧne* (pct. 7). În pct. 8 Liveđi (localitate aromână), a înregistrat formele: *sufřn alili* (*sufřndzǧalili*) [art.] (< lat. *SUBFRONTICELLA).

URCIOR. *Urcior*², s.n., ‘infecție sub forma unui mic furuncul, produs de stafilococ, apărut la rândul cina genelor’ (< lat. HORDEOLUS), prin atracție paronimică după *urcior*¹ ‘vas de lut (sm luit), de obicei cu pânțele largi cu gâtul strâmt, cu una sau două toarte (i având uneori i un gurgui), folosit pentru transportarea unor lichide (mai ales apă) i din care se poate bea’ (< lat. URCEOLUS), este continuat i de ar. *arcior*, *ahcior* (DDA). Istroromâna din Jeina a păstrat radicalul latinescului HORDEOLUM, HORDEUM devenit *orz*; pl. *do orz la œocu*, notat în ALR I, h. 16, dar i de ALI II *œoru* (= orzu)¹⁴.

ALDM, h. 72, URCIOR ‘orgelet’, a înregistrat următoarele forme: *sm óc*; *sm ěá* (pct. 1), *sm óæc*; *sm ěá* (pct. 2), *sm óc*;

¹⁴ În sud se spune *bradovi a* (< cr. BRADAVICA ‘neg’, ‘sfârțul mamelei’) (ALR I, h. 16) sau *ie mic* (ALI II h. 154), *ie mic* (< cr. akavian JE MIK ‘idem’).

sm ó (pct. 6), *sm* æ ; *sm* ěá (pct. 3), *sm* r æóc; *sm* r ěá (punctele 4, 5), *imi* óc, *imi* ěá (pct. 7). Ultima formă trebuie să fie rezultatul unei prescurtări din mac. JE MEN OK ‘urciór’ (< *ja men* ‘orz’, cf. *i ja men e* ‘orzi or’), și cu disimilarea totală a lui *n*: (*je*) *me ok*, și, în sfârșit, cu epenteza lui *i* în grupul inițial *m*, neobișnuit limbii române, > *imi ok*. Forma *sm* oc se explică din *mi ok* prin disimilare parțială – > *s* – și datorită faptului că româna nu tolerează grupul consonantic *m* inițial, spre deosebire de *sm-* (cf. megl. *sm reac* ‘ienup r’ (< bg. SMREKA ‘idem’), *sm toc* ‘stricat (despre ou)’ < bg. SMUTOK, SMOČ ‘arpe mare’ (< bg. SMOK) etc.), iar *sm* r oc se explică tot din *sm* oc cu epenteza lui *r*.

Capidan 1935, p. 268 a notat și el, după ALR 38, *sm* tšoc (pl. -ots) ‘bub , urciór la ochi’, fără să dea și etimologia termenului¹⁵.

LACRIM (< lat. LACRIMA) nu pune probleme deosebite. După ALDM, h. 75 LACRIMI ‘larmes’, în aseară dintre localitățile anchetate, *lacrim* se prezintă la declinarea I, doar la Ȃrnareca (pct. 7) acesta trecând la declinarea a III-a: *l crámi*. Pluralul are însă forme diferite: *lacrimi* (< LACRIME), în pct. 1 (Huma), *lčcr m* (< *l cr mi*) (punctele 2 și 5 – Liumni a și Birislav), *lčcrim* (< *l crimi*), pct. 6 (Lunpini); *l cr* (< *l cr mi*), pct. 7 (Ȃrnareca), cu palatalizarea lui *m* urmat de *i* flexionar în .

Candrea, p. 407 a notat *lacr m* din Oini și Liumni a, *lacrim* din Lunpini și Huma, *lčcrum*, pl. din Liumni a. Capidan 1935, p. 163 a înregistrat *lčcrim*, pl. *lacrim* și *lčcrum*, precum și derivatele *l crimez* (< LACRIMO, -ARE), *l crimos*, -, adj. ‘l crimos’ (< *lacrim* + suf. -os). *Lacrim*, pl. *lčcrum* ‘lacrim’ notează Papahagi 1902, II, p. 222 și compusul *lacrima-nivčst l* = lacrima nevestei (nume de plantă), nedefinită mai îndeaproape.

URECHE. Lat. ORCLA s-a prezintă și el în meglenoromân , ALDM, h. 79 URECHE ‘oreille’ notând următoarele forme: *určác* ;

¹⁵ Consultând harta 16, URCIOR LA OCHI, din ALR I, hartă care corespunde întrebării 38 din Chestionarul ALR I, am constatat că, din cele două localități meglenoromâne: Liumni a 012 și Ȃrnareca 013, nu s-a notat nici un răspuns.

uréc i (punctele 1, 4, 5), *urȕac* ; *urȕec* i (punctele 2, 3), *urȕac* ; *urȕc* (pct. 7) i *urȕc* ; *uréc* i (pct. 6).

Capidan 1935, p. 318, arat c megl. *ureac* , s.f., are dou accep ii: 1. ‘ureche’ i 2. ‘corman mic (la plug)’, iar la derivate trece dim. *uric u* (< *urȕac* + *-u*), cunoscut i ca numele unui izvor în O ini, i *uric at*, s.m., (fig.) ‘m gar’ (< *ureac* + suf. *-at*). Pe lâng sensul general de ‘ureche’, megl. *urȕc* s.f. i dup Papahagi 1902, vol. II, p. 262, la pl. *urȕci*, denume te ‘p r ile plugului b gate în plaz’ i *urȕc at* adj. ‘ureheat’, fig. ‘m gar’, iar *urȕc a*-lupului = urechea lupului desemneaz un nume de plant , nedefinit mai îndeaproape.

CERCEI. Unul dintre obiectele de podoab al c rui nume se p streaz din latin în dr. este *cercel*, pl. *cercei* < CIRCELLUS, un diminutiv de la CIRCUS, -UM (> dr. *cerc*, megl. *erc*). Pentru *cercel*, aromâna l-a p strat pe *veare*, s.f., pl. *verä* (< lat. VIRIA) i *ver*² (< lat. VITRUM), dar i pe *ir el* cu varianta *ir eüää*.

Megl. l-a p strat pe *erc* ‘cerc’ (< lat. CIRCUS, -UM), dar l-a pierdut pe *cercel*, pentru care cunoa te doar termenii împrumuta i: *mingü* ; *mingü* i (punctele 1, 3, 4, 5, 6), *m ngí* ; *mingí* i (pct. 2) (< mac. MINÔUŽ ‘idem’) i *obeč* ; *obečki* (pct. 7) (< mac. ÓBETKA ‘idem’) (vezi ALDM, h. 80 CERCEI ‘boucles d’oreilles’). În macedoromân , *mengüž* este de origine turc , a a încât termenul meglenoromân ar fi putut fi împrumutat direct din această limb . De altfel, termenul despre care e vorba se afl i în aromân : *mingäu e*, s.f. i *mingäu* , s.n., cu pl. *mingäu e* i *mingäu* , pe care DDA îl deriv din tc. MENGUIOCH. Cuvântul turcesc a p truns i în bulgar : *minguži* (DDA).

Capidan 1935, p. 190 a notat varianta *menghi*, s.n., cu sensul ‘cercel de ureche’ (< tc. *menguž*). Ca derivate de la *menghi*, s.n. ‘lan de cercei’, lingvistul aromân le noteaz pe urm toarele: *minghiu-arc* , s.f. (< *minghiu* + *-arc*) i *minghi at* , s.f. ‘nume de oaie cu b rbia l sat ’ (< *minghi* + suf. *-at*), cf. i dr. *cercelat*, - ‘împodobit cu cercei’ (< *cercel* + *-at*). *Minghiu arc* desemnând un nume de capr i de oi, sinonim cu ar. *m rçilat* , respectiv *minghiu árníc* s.m. ‘lan de cercei’ au fost înregistrate înaintea lui Capidan de Papahagi 1902, II, p. 228.

FA . **OBRAZ**. **FALC** . Lat. **FACIA** (= lat. cl. **FACIES**) este continuat de rom. *fa* cu semnificația ‘parte dinaintea corpului omenesc cuprinzând fruntea (cu tâmplele), ochii (cu sprâncenele, pleoapele și genele), obrații (bucile, urechile), gura (cu buzele, mustățile) și bărbia (cu barba)’ (DA). Termenul este prezent în toate dialectele românești: dr. *fa*, ir. *fã alfã*/, megl. *fa*. ar. *fa*, de multe ori, concurat de *obraz* (v. sl. **OBRAZ**) sau chiar de *falc*, după cum se va vedea în continuare.

După ALDM, h. 88, **FA** ‘visage’, în punctele 1 și 7 (Huma și Ȃrnareca) *fa* are pl. *f* (ca în aromân), în pct. 3 (Cupa) *fa i* (< *fa e*), *f r* alternanță a *a/e*, spre deosebire de dacoromân; în pct. 4 (Oini) s-a răsunat *ubraz*, cu pl. *ubraz* (< *ubraze*), cu evoluția *e >* după *z* pronunțat dur; în punctele 2, 5 și 6 s-a răsunat *ubraz*; *ubrazi* (< *obraze*). De remarcat este închiderea lui *e* final la *i* și a lui *o* inițial la *u* (< *obraze*). De la Ȃrnareca și Huma, Petar Atanasov (ALDM, h. 88) a înregistrat, alături de *fa*; *f*, și termenul *surat*; *surati* (< *surate*), s.n. (neac. *surat* (pop.) ‘fa, obraz, figur’). Cuvântul este cunoscut și în aromân *surate*, s.f., pl. *sur*, cu sensul ‘mască’, variant *surete*, pl. *sure* ‘idem’ (< tc. **SOÛRET** ‘idem’), precum și în alb.: *surat* ‘facia, viso’.

Pentru **OBRAZ** ‘joue’, denumind 1. ‘fiecare dintre cele două părți laterale ale feței; pielea care acoperă aceste părți’. 2. ‘partea anterioară a capului omenesc: fa, figur, chip’, ALDM, h. 89 a primit următoarele răsunări: *fa / f* (punctele 1 și 7), *ubraz*; *ubrazi* (punctele 2, 5 și 6), *ubraz*; *ubraz* (pct. 4), *ubraz*; *ubrazur* (pct. 3). De notat este că în punctele 2 și 3 *ubraz* este concurat de *falc*; *fâl*, obișnuit ca al doilea răsunat.

FALC, *f lci*, s.f., denumind fiecare dintre cele două oase ale feței în care sunt fixați dinții: (la oameni) maxilar, refăcut din *f lci* (pl. învechit al lui *falce* < lat. **FALX**, -CIS, ac. **FALCEM**), după ALDM, h. 106, **FALC** ‘mâchoire’, ‘mandibule’, este cunoscut în punctele 2, 3 și 5 sub formele *falc*, pl. *fâl*, iar în punctele 4 și 5 *falc*, pl. *falli*. La Uma și Ȃrnareca (punctele 1 și 7) este înlocuit de *fa*; *f*, în ultima localitate s-a înregistrat și pl. *fa i* (< *fa e*).

Termenii *fa*, *falc* și *ubraz* (= obraz) au fost înregistrați și de Papahagi 1902, II, p. 213, 260.

CO URI. Pentru no iunea de *CO*², pl. *co uri* s.n. (*i co i* s.m.), însemnând ‘bubuli purulent care se formează pe fața sau pe corp ca urmare a unei leziuni sau a unei inflamații a glandelor sebacee’ (< lat. COSSUS), ALDM, h. 93 CO URI (pe obraz), ‘boutons’ (sur les joues) a notat următorii termeni: 1. *brumc* ; *brumli* (punctele 1 și 7) (< mac. BRONKA ‘bubuli , brânc , co (pe fața)’); 2. *g rnu* ; *g rnu* (punctele 1, 2, 6) (< lat. *GRANUCEUM); 3. *bubulic* ; *bubuli i* (< *buba* (< sl. BUBA + suf. -ulic)); 4. *bruc* ; *bruz* (pct. 5) (< *brumc* ?). În punctul 4, sau nu a fost pus întrebarea, sau nu a fost înregistrat răspunsul.

ALR I, h. 25, la aceeași chestiune, a notat de la Liumni a (pct. 012) *èer÷*®; *-reiurî* [pl] (bg. IREJ), iar de la Vânăreca (pct. 013) *g rnu galbin*; *-u* [pl]. *æer÷*®, pl. *čireiuri*, cu sensul ‘bub , abces’ (< bg. IREJ) a notat și Candrea, p. 383.

Capidan 1935, p. 45 a înregistrat *bruc* s.f. ‘pușcă pe limbă’ (ca răspuns la întrebarea 2116 din Chestionarul ALR II). El reproduce și două scurte enunțuri: *ats i â un bruc la zăst. bruca pi limbă* (blestem). *tšir÷i* (= *čir÷*®) s.m., la Capidan 1935, p. 98 are semnificația ‘buboi, furuncul’: *ari un tšir÷*® *n gu* (are un buboi în față).

PISTRUI. Pentru *pistru*, s.m. și adj., însemnând ‘pat mic , brun sau gălbui care se formează pe pielea unor oameni (mai ales sub acțiunea soarelui)’ (< *pistru* (regional) ‘pat’ + suf. -ui), ALDM, h. 94 PISTRUI, ‘taches de rousseur/ de son’ ne furnizează următorii termeni: 1. *bçamc* ; *bçamli*, *bçem* (punctele 1, 2) (< mac. BEMKA, variantă a lui *benka*¹ ‘aluni , ‘benghi, pistru’, ‘semn, neg, aluni artificial’); 2. *damc* ; *damki* (punctele 4, 5, 6, 7 și pct. 1, ca al doilea răspuns) (< mac. DAMKA ‘pistru’, ‘co de piele’, ‘semn (pe piele)’, ‘pat (pe pupile)’); 3. *plçasni*; *plçasni* (pct. 3) (< mac. PLESNA ‘pistru, pat , semn pe piele’).

ALR I h. 26 PISTRUI a înregistrat din pct. 012: *ari pip÷i preste ubras* (< *pipca*, pl. *pipki* (*pip÷i*) < bg. PIPKA), iar din 013: *sipin èjos*; *-èjo* , un derivat de la *sip ni* ‘vârșat, boala oilor’ (< bg. SIPANICA

– Candrea, p. 199 + suf. *-icios*) cf. mac. *sipánica, mali sipanici* ‘varicel’, ‘v rsat de vânt’, *golemi sipanici* ‘v rsat’.

Beate Wild (MRSA, h. 149 ‘die Somerprosen’) a notat: 1. *plçasni, plesni*, 2 –, 3. *linte, damka, damkalif, p striè, b striè*. 4. *pipki, pl’asni, plçasni*. 5. *linti, bilezni, bilÿzi*. 7. *damki*.

În comentariul care înso e te harta, cercet toarea german afirm c singurul termen de origine latin este *linte* (< lat. LENS). Despre *damka* spune c , probabil, a p truns în megl. din tc. DAMGA ‘Stempel’ (< *tam/ dam* ‘Tropfen’, ‘tröpfeli’ + suf. *-lif*). Despre ceilal i termeni afirm c sunt de origine slav , f r s le dea etimonul, indicând îns sensurile acestora în limba german : *plesna* ‘Hautflechte’, ‘Schimmel’, *priška* ‘Pickel’, ‘Ausschlag’, *pipka* ‘Sommersprose’.

Damkalif este un derivat cu suf. *-lif* (< bg. -LIV) de la *damka, p stric, b stric* (< cf. bg. P STR ‘pistru’ + suf. *-ic*).

ZBÂRCITURI. Pentru *zbârcituri*, sg. *zbârcitur* ‘încre itur (a pielii), zbârceal, rid, cut’, ALDM, h. 95 ZBÂRCITURI (pe obraz) ‘ride (sur les joues)’ a înregistrat urm torii termeni: 1. *br æc; br æki* (punctele 1 i 5), *b ræk; b ræki* (pct. 3) (< mac. BRÆKA ‘rid, cut, zbârcitur, încre itur’, 2. *zbr æc, zbr æki* (punctele 4 i 6) (< cf. mac. ZBRÆKA, vb. pf. ‘a rida, a zbârçi’, refl. ‘a se rida, a se zbârçi’). 3. *gr æc; gr æki* (pct. 7) (< BR ÆKA influen at de *græi*, vb. imperfectiv ‘a strânge, a ifona’?).

NAS. NARE. Lat. NASUS este continuat de toate dialectele române ti: ar., megl., dr. *nas*, ir. *nâs* (vezi ALRM, I, h. 37).

ALDM, h. 96 NAS ‘nez’, a înregistrat *nas; nasi* din primele ase localit i, doar în pct. 7, la rnareca, difer r spusul, în această localitate spunându-se ca în aromân : *nari; nDrur* (< lat. NARIS, NAREM). Acela i r spus l-a notat i Beate Wild (MRSA), la întrebarea 196 ‘die Nase’, singura deosebire fa de ALDM constând în faptul c *nare*, în afar de ârnareca, a fost notat i din pct. 8, Liv ã. La rnareca, termenul ar putea fi împrumutat de la aromânii din Liv P.

i lat. NARES ‘Naselloch’ este continuat în român de trei dintre dialecte: dr. *nare (nar)*, *nare*, ar. *nare*, megl. *nari*, pl. *nórrur* i *nóři*

(Weigand 1892, p. 8 i Papahagi 1902, II, p. 232), în istroromân locul acestuia fiind luat de *cul'a de nâs* 'gaur'.

ALDM, h. 97 NARE 'narines' a înregistrat următoarele r-s-punsuri: *nar* ; *n r* (pct. 1), *nar* ; *nâr* (punctele 2 i 4), *gaur di nas* (pct. 6) (< lat. CAVULA), *guv di nas* (pct. 1 ca al doilea r spus) (< alb. GUVË 'idem', probabil prin intermediul aromânei), *dupc di nas* (pct. 7) (< mac. DÚPKA 'gaur'). Este interesant că *gaur* nu este înregistrat și la ârnareca, decât la Huma. De altfel, în Capidan 1935, p. 149 precizează că *guv* 'gaur' se întâlnește numai la Huma: *vut-æe i vrin guv di lup* (a fost și o gaur de lup). Termenul a intrat într-o serie de nume topice: *Guva-zorilor-di Briaznic*, *Guva-zorilor-dipi-ropa-l Co a*, *Guva-zorilor-di-Vi'loari*.

Referindu-se la cei doi termeni, Capidan 1935, p. 203 menționează că lat. NARIS 'Nasenloch' este continuat de mgl. *nari*, care denumește în special nasul animalelor și mai puțin al omului. Dimpotrivă, spune lingvistul clujean, în aromân termenul normal pentru nasul omului, dar și al animalelor, este *nare* (< lat. NARIS).

MUSTA. Lat. *MUSTACEA 'moustache' a lăsat urmași în trei dintre dialectele românești: dr., ar., megl. *musta*, în ir. termenul corespunzător fiind *mustafe* [f.], o contaminare, probabil, între ir. **musta a* (< *MUSTACIA) sau it. *mustaci* și it. *baffi*, pl. lui *baffo* 'musta' (Fril 2002, p. 233).

ALDM, h. 105 MUSTA 'moustache', a înregistrat formele *musta* ; *must* (pct. 1), *musta i* (pct. 6), *musta* (pct. 4), *mustác*; *musta* (punctele 2, 4, 5), *mustac* ; *must* (pct. 7). *Mustác*, pl. *musta* 'musta' au înregistrat și Weigand 1892, p. 24 i Papahagi 1902, II, p. 231. În atlasul lui Beate Wild, h. 151 „Schnurrbart”, găsim: 1. *musták* (punctele 1, 2, 3, 4, 5, 6), *musta* ; *must* (pct. 7). În pct. 5, alături de *mustak*, cercetătoarea germană a notat și *mustat*, despre care spune că este o formă participială, corespunzând germ. 'gebärtet'. Termenul *mustac*, pl. *must* și *mustákí* este cunoscut și în aromân și provine din gr. *mustakí*, 'grande moustache' (DDA). *Mustac*, înregistrat de ALDM din punctele 2, 4, 5, provine din mac. MUSTAK.

F când inventarul termenilor în func ie de limbile de origine (lati- n , autohton (traco-dac), slav veche, bulgar i macedonean , turc , neogreac) s-au ob inut:

A. Termeni de origine **latin** , unii cu modific ri semantice fa de limba surs :

cap (< lat. CAPUT), *crii* Ø (< lat. CEREBELLUM), concurat de *miduș /m duș* (< lat. MEDULLA), *timb* ‘east’ (< lat. TEMPULA ‘tâmpl ’), *per* (< lat. P LUS), *minte* (< lat. MENS, MENTIS, ac. MEN- TEM), *frunti* (< lat. FRONS, -TIS, FRONTEM), *oclu* (< lat. OC(U)LUS), *m rdeau di oclu* ‘pupil ’ (< lat. MARGELLA), *zčan* ‘sprâncean ’ (< lat. *GENNA ‘gean ’), *lacrim* (< lat. LACRIMA), *urçacl’* (< lat. ORICLA < AURICULA), *fa* (< lat. FACIA = FACIES) p strat în ârnareca i în Huma, unde dobânde te i accep iile ‘obraz’ i ‘buca obrazului’, *nas* (< lat. NASUS) înlocuit de *nari* (< lat. NARES) doar în ârnareca, *nar* ‘nare’ (< lat. NARA sau NARIS cu schimb de decli- nare), *musta* (< lat. MUSTACIA), *falc* (< lat. FALCA, ref cut dup pl. *f lci*), termen înlocuit în ârnareca i în Huma de *fa* (< lat. FACIA).

De origine latin sunt i al i termeni care au o anumit leg tur cu câmpul semantic al capului sau cu p ri ale acestuia (p r, ochi, gur etc.), cum ar fi: *piducflu* ‘p duce’ (< PEDUCULUS), *lindin* , pl. *lindiñ* ‘ou de p duce’ (< LENS, LENDINEM), *púri i* (< PULICEM); cu însu iri ale unora dintre p r ile componente ale capului: *orb* (< ORBUS), *surd* (< SURDUS), *mut* (< MUTUS); verbe care se refer la sim ul v zului sau al auzului: *ved* (< V DEO, -ERE), *ud/ut* ‘aud’ (< AUDIO, -IRE); altele în leg tur cu anumite st ri fiziologice sau cu func ii ale ochilor, ale nasului etc.: *pl ng/plóng* (< PLANGO, -ERE), *cur* : *l’ cur nasu* (< CURR T, neinfluen at de MERGO, MERGERE), *ling/lingu* (< LINGO, -ERE), *si umfl /si anfl* (SE UMFL (falca), ind. prez. 3) (< INFLO, -ARE).

S-au pierdut din limba latin : TESTA (> dr. *east*), CANUTUS ‘c runt’ (ar. *c nut*, dr. *c runt*), *MATRICIA (> dr. *m trea* , ar. *m tra*).

B. Cea mai importantă influență lexicală asupra meglenoromânei este cea **slavă**, mai ales de nuanță macedoneană și bulgară.

B.1. Dintre termenii de origine **slavă veche**, referitori la părțile ale capului în termenii menționați pe *vrôu/vrôu* (< v. sl. VR H), în sintagmele *vrôu di cap* ‘east’, *vrôu di limb* ‘vârful limbii’, *cusi* (< v. sl. KOSICA), *ubraz* (< v. sl. OBRAZ) și *gol* (< v. sl. GOL) în *gol cap* ‘chel’.

B.2. Din **macedoneană** și din **bulgară** au fost împrumutate și următorii termeni, unii dintre ei cu circulație numai în anumite localități sau funcționând ca termeni sinonimi ai celor de origine latină. Îi vom enumera în ordinea înregistrării lor în ALDM:

- *vrôca* (di cap) ‘crețet’ < bg. VR KA;
- *môzuc* ‘creier’ (< mac. MOZOK ‘creier’, ‘măduvă’);
- *vlêajic /lêjic* (di cap) ‘east’ (< mac. LEJKA ‘ticv’);
- *inc* (di cap)/*inc gual* ‘east’ (< mac. INKA ‘pâlnie’);
- *rus*, - ‘blond, -’ (< mac., bg. RUS ‘blond, bălai, bălan; roșovan, roșcat’);
- *cădrăv* ‘cre’ (< mac. KADRĂV); *uăki* ‘cre’ (< bg. SU KA);
- *siv* ‘cărunt’ (< mac., bg. SIV ‘cenușiu, breaz, bălan’);
- *gnid*, *gnidi* ‘lindin’ (< mac. GNIDA ‘idem’), numai în Țărnașca;
- *kêl v/kjêl v* ‘chel’ (< mac. KELAV ‘idem’) (în punctele 2 și 3);
- *lupit cap* ‘chel’ (cf. mac. LUPI ‘a decortica, a coji’);
- *pêrut* ‘mătreșă’ (punctele 1 și 6) (< bg. P RHOT, mac. PRVUT ‘idem’);
- *prăăn* ‘mătreșă’ (< mac. PRAŠÉN, -ŠNA ‘plin de praf’); *prăaj* ‘mătreșă’ (< *prăaj*), *prăel* ‘mătreșă’ (< bg. PR ŠEL);
- *sêd v/sădă v (uocli)* ‘(ochi) albastru’ (< mac. SEDAV ‘cenușiu’);
- *siv uocli* ‘ochi albastru’ (< mac. SIV ‘cenușiu, gri, sur’; în punctele 2 și 6 (Liumnișca și Lunșii) s-a răspuns *vîn uocli* (< lat. VENETUS, pl. VENETI);
- *kôr v/kjôr v*, *kôr v /kjôr v* ‘chior, chioară’ (< mac. ÇORAV, ÇORAVA ‘idem’);
- *cărlif* ‘săniu’ (< mac. AKARLIV ‘idem’);

- *rlif* ‘sa iu’ (< mac. ŠAŠLIF, influen at de *c rlif*);
- *videal* ‘pupil ’ (< mac. VIDELO ‘v z, vedere’);
- *tr nc (di uoclu)* ‘pupil ’; cf. mac. TRNK ‘prun’ de la care s-a format *trnka* ‘prun ’, pentru analogie cf. rom. *prunel* (< fr. *prunelle*);
- *momka di uoclu* ‘pupil ’ (< mac. MOMKA ‘feti ’ < *moma* ‘fat ’ + suf. dim. *-ka*, pentru analogie cf. chiar numele latinesc *pupila*, dim. de la *pupa* ‘Mädchen, Puppe’);
- *gurél/ki*, pl. al lui *gurelc* ‘urdori’ (< mac. GURELKA ‘idem’);
- *clipal* ‘pleoap ’ (< bg. KLEPALO ‘idem’);
- *clepc* ‘pleoap ’ (< mac. KLEPKA ‘gean ’, ‘pleoap ’);
- *sm oc/sm uoc/sm r oc/ imi oc* ‘urcior’. Formele acestea trimit la mac. JE MEN OK ‘urcior’, un diminutiv din *ja men* ‘orz’. De la *je men ok* ‘orzi or’, prin disimilarea total a lui *n* fa de *m* s-a ajuns la *je me ok*, de unde, probabil, printr-o fals analiz , un fel de deglutinare s-a ajuns la *me ok*, prin eliminarea lui *je-*, *i*, în sfâr it, prin epenteza lui *i* în grupul ini ial *m*, neobi nuit în limba român , la *imi oc*. Forma *sm oc* se explic din *mi ok* prin disimilare par ial – > *s* –, probabil, tot datorit faptului c româna nu suport grupul consonantic ini ial *m-*, spre deosebire de *sm-*, tolerat de megleno-român (cf. megl. *sm reac* ‘ienup r’ (< bg. SMREKA ‘idem’), *sm toc* ‘stricat’ (despre om) (< mbg. SMUTOK ‘idem’), *smoc* ‘ arpe mare’ (< bg. SMOK) etc.), iar *sm r oc* se explic tot din *sm oc*, cu epenteza lui *r* sau printr-o despicare a lui (cf. dr. *zdrun in fa* de *zdrucin*, *florincea* cu sensul de ‘m z riche’ – Pu cariu 1994, p. 147).
- *surat* ‘fa ’ (punctele 1 i 7) (< mac. *surat* ‘idem’), al turi de *fa* ;
- *brumc /bruc* ‘co uri’ (pe obraz) (< mac. *bronka*);
- *bçamc* ‘pistru’ (< mac. *benka* ‘idem’);
- *damc* ‘pistru’ (< mac. *damka*);
- *plçasni* ‘pistru’ (< mac. *plesna* ‘pistru, semn, pat ’);
- *br c*, *br ki* ‘zbârcituri (pe obraz)’ (< mac. *br ka* ‘idem’);
- *dupc (di nari)* ‘nare’ (pct. 7 ârnareca) (< mac. *dúpka* ‘gaur ’);

– *nep e di la gur* ‘cerul gurii’ (pct. 7) (< mac. *nepce* ‘idem’);

Uneori, influența slavă s-a exercitat și prin intermediul calcurilor lingvistice: *órbu óc’lu* ‘tâmplă’ după mac. SLEPO OKO, cf. și bg. SLJAPO OKO, *gol cap* ‘chel’ după mac. GOLOGLAV ‘idem’.

C. Termenii de origine **turc** sunt puini: *chele* ‘chel’ (< tc. KELEŞ), *k̄xos/k̄u s/kos* ‘spân’ (< tc. KÖSE); *arcada* ‘chel’ (< tc. ARKADAŠ, cu schimbarea semantică: ‘soldat’ (tuns complet) > ‘chel’; *c rlij* ‘sa iu’ (< tc. AKARLY ‘idem’); *acâr* ‘sa iu’ (< tc. AKYR).

D. iar cei de origine **grecească** sunt și mai puini: *pitiríd* ‘mătreă’ (pct. 4) (< gr. ‘idem’); *cá ara* ‘creșterea’, ‘buclat’ (< ngr. ‘idem’) (pct. 7); *matu ínur* ‘pleoapă’ (doar în pct. 8 MRSA – Lividari < gr. ‘idem’), cunoscuți în câteva singure localități.

BIBLIOGRAFIE

- ALDM = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, [vol.] I, București, Editura Academiei Române, 2008.
- ALI = I–II = Istituto dell’Atlante Linguistico Italiano, Centro di ricerca dell’Università degli Studi di Torino. Opera promossa dalla Società Filologica Friulana „G. I. Ascoli”, directă de M. G. Bartoli, G. Vidossi, B. A. Terracini, G. Bonfante, C. Grassi, A. Genre, L. Massobrio, *Atlante linguistico italiano*, vol. I. *Il corpo umano, anatomia, qualità e difetti fisici, protesi popolari*, carte I–III, 1–93, materiali raccolti de U. Pellis, R. Gaicomelli, C. Grassi, G. Piccitto, T. Franceschi, G. Tropea, M. Melillo, redatto de L. Massobrio (directore), G. Ronco (caporedattore), E. Adaglio, S. Campagna, F. Cugno, C. Fanella, L. Ferraris, A. M. Gonfalonì, M. C. Mantelli, A. L. Mantovani, M. C. Nasegno, P. Sclauzero, G. Tuninetti, M. P. Villavecchia, [Torino,] Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato. Libreria dello Stato, 1995.
- ALR I = *Atlasul lingvistic român*. Partea I, de Sever Pop, vol. I. *Partea I. Corpul omenesc și boalele lui*, Muzeul Limbei Române, Cluj, 1938; vol. II. *Familia, na terea, botezul, copilăria, nunta, moartea*, Muzeul Limbei Române – Otto Harrassowitz, Sibiu – Leipzig, 1942.
- ALR II = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. I. A. *Corpul omenesc, boale (și termeni înrudi)*. B. *Familia, na terea, copilăria, nunta, moartea, viaa religioasă, și rîuri*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase,*

- scule*, Muzeul Limbei Române – Otto Harrassowitz, Sibiu – Leipzig, 1940 i ALR II. *Suplement. Termeni considera i obsceni*, Sibiu – Leipzig, 1942.
- Atanasov 2002 = Petar Atanasov, *Meglenoromâna ast zi*, Bucure ti, Editura Academiei Române, 2002.
- BER = Vl. Georgiev, Iv. G I bov, St. II ev, *B lgarski etimologi en re nik*, vol. I, Sofia, Izdatelstvo na B lgarskata Akademija Naukite, 1971.
- Candrea = I.-A. Candrea, *Glosar meglenoromân*, în GS, III, 1, 1927, p. 175–209; III, 2, 1928, p. 381–412; VI, 1–2, 1934, p. 163–192; VII, 1937, p. 194–230.
- Capidan 1925, 1928, 1935 = Th. Capidan, *Meglenoromânii*, vol. I. *Istoria i graiul lor*, Bucure ti, 1925; vol. II. *Literatura popular la meglenoromâni*, Bucure ti, 1928; vol. III. *Dic ionar meglenoromân*, Bucure ti, f.a. [1935].
- CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dic ionarul etimologic al limbii române. Elementele latine. (A–Putea)*, Bucure ti, Editura Paralela 45, 2003 (edi ie anastatic , cu o *Introducere* de Gr. Brâncu).
- DA =Academia Român , *Dic ionarul limbii române*, Bucure ti, I, 1913 i urm.
- DDA = Tache Papahagi, *Dic ionarul dialectului aromân, general i etimologic*, ed. a II-a, Bucure ti, Editura Academiei R.S.R., 1974.
- Densusianu 1923 = Ov. Densusianu, *Însemn ri i rectific ri*, în GS, I, 1923–1924, p. 139–149.
- DER = Alexandru Cior nescu, *Dic ionarul etimologic al limbii române*, Bucure ti, Editura Saeculum I. O., 2001.
- Dic ionar român-bulgar. Rum nsko-b lgarski re nik* (sub redac ia acad. St. Romanski i a lui St. II ev), Sofia, Editura Academiei Bulgare de tiin e, 1962.
- DELL = A. Ernout, A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris, Klincksieck, 1959.
- DLR = Academia Român , *Dic ionarul limbii române*, serie nou , Bucure ti, Editura Academiei R.P.R/R.S.R., 1965 i urm.
- Felecan 2005 = Nicolae Felecan, *Terminologia corpului uman în limba român , Cluj-Napoca, Editura Mega – Editura Argonaut, 2005.*
- Fr il 1993 = Vasile Fr il , *Contribu ii lingvistice*, Timi oara, Editura de Vest, 1993.
- Fr il 2002 = Vasile Fr il , *Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân*, în idem, *Studii de toponimie i dialectologie*, Timi oara, Editura Excelsior Art, 2002, p. 211–312.
- GS = „Grai i suflet”, Bucure ti, I, 1923–1924 i urm.
- Gu u 1983 = G. Gu u, *Dic ionar latin-român*, Bucure ti, Editura tiin ific i Enciclopedic , 1983.
- Kova ec 1971 = August Kova ec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucure ti, Editura Academiei R.S.R., 1971.
- Kova ec 1998 = August Kova ec, *Istrorumunjsko-hrvatski rje nik (s gramatikom i textovima)*, [Znanstvena udruga Mediteran,] Pula, 1998.
- MRSA = Beate Wild, *Meglenoromânischen Sprachatlas*, în „Balkan-Archiv. Neue Folge“. Beiheft, Bd. 2 herausgegeben von Wolfgang Dahmen und Johannes Kramer, Hamburg, Helmut Buske Verlag, 1993.

- Papahagi 1900 = Pericle Papahagi, *Românii din Meglenia (texte i glosar)*, Bucure ti, 1900,
- Papahagi 1902 = Pericle Papahagi, *Megleno-Românii, studiu etnografico-filologic*.
Partea I. *Introducere, descrierea c l toriei, ocupa iile locuitorilor, texte*. Partea II. *Texte i glosar*, Bucure ti, 1902.
- Pascu 1916 = G. Pascu, *Sufixele române ti*, Bucure ti, Editura Academiei Române, 1916.
- EWR = Sextil Pu cariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache, I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprache*, Heidelberg, Carl Winter, 1905.
- Pu cariu 1940, 1994 = Sextil Pu cariu, *Limba român*, vol. I. *Privire general*, Bucure ti, 1940; vol. II. *Rostirea*. Edi ie de Magdalena Vulpe. Studiu introductiv de Andrei Avram, [Bucure ti,] Editura Academiei Române, 1994.
- Pu cariu 1926, 1929 = Sextil Pu cariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu Matteo Bartoli, A. Belulovici i A. Byhan, II. *Introducere – Gramatic – Caracterizarea dialectului istroromân*, Bucure ti, 1926; III. *Bibliografie critic – Listele lui Bartoli – Texte inedite – Note – Glosare*, Bucure ti, 1929.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, ed. a IV-a, Heidelberg, Carl Winter Universität, 1968.
- Rosamani 1990 = Enrico Rosamani, *Vocabolario giuliano dei dialetti parlati nella regione Giuliano-Dalmata*, Trieste, Edizioni Lint, 1990.
- Scriban = August Scriban, *Dic ionaru limbii române ti*, Ia i, Institutu de Arte Grafice „Presa Bun”, 1939.
- Skok 1971–1973 = Petar Skok, *Etimologijski rje nik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, vol. I–III, Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti e Omjetnosti, 1971–1973.
- Tiktin = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, I–III, Bucure ti, 1903, 1911, 1924.
- Tomici 1986 a = Mile Tomici, *Dic ionar macedonean-român*, Skopjje – Bucure ti, 1986.
- Tomici 1986 b = Mile Tomici, *Dic ionar român-macedonean*, Bucure ti – Skopje, 1986.
- Weigand 1892 = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen, eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, Johann Ambrosius Barth, 1892.
- Weigand 1898 = Gustav Weigand, *Beitrag zur Kenntnis des Meglen*, în „Jahresbericht”, V, 1898, p. 145–157.
- Weigand 1896 = G. Weigand, *Der Banater Dialekt*, în „Jahresbericht”, III, 1896, p. 198–332.
- Zauner 1902 = Dr. Adolf Zauner, *Die romanischen Namen der Körperteile. Eine onomasiologische Studie*, Erlangen, 1902.

THE HUMAN BODY TERMINOLOGY
IN THE MEGLENO-ROMANIAN DIALECT. *THE HEAD*
(Abstract)

The current paper is part of a more elaborate study regarding Human Body Terminology in the Meglenoromanian Dialect. The material had in view is based on ALDM of Petar Atanasov, MRSA of the german researcher Beate Wild, on the information in ALR I and ALR II, in *Vlacho-Meglen* by G. Weigand, in *Meglenoromânii* III by Th. Capidan, in *Meglenoromânii* II by Pericle Papahagi and in *Glosar meglenoromân*, published by I.-A. Candrea in the scientific magazine „Grai i suflet” (various issues).

The Meglenoromanian terms discussed are the correspondents of the ones in Standard Romanian: *cap* ‘head’, *creier* ‘brain’, *east* ‘sculp’, *cucui* ‘lump’, *p r* ‘hair’, *chel* ‘bold’, *m trea* ‘dandruff’, *frunte* ‘forehead’, *ochi* ‘eye’, *pupil* ‘pupil’, *gean* ‘eyelash’.

In the end of the paper, the terms are classified according to their origin (Latin, Tracian-Dacian, Old Slavic, Macedonean and Bulgarian, Turkish and Greek).

CUVINTE-CHEIE: *limba român , dialectul meglenoromân, corpul uman, cap, ochi, urechi, fa , nas, b rbie.*

KEYWORDS: *Romanian, Meglenoromanian Dialect, human body, head, eye, ears, face, nose, chin.*

*Universitatea de Vest
Timi oara, Bd. Vasile Pârvan, 4
fratila_v@yahoo.com*